

Gotikkens kulturkamp

Kunsthistorien er ikke mindst socialhistorie. Ingen stilændring uden en ændring i den sociale basis. Her en artikel om den kulturpolitiske magtkamp mellem det tidlige europæiske borgerskab og den aristokratiske feudalistiske adel, den gryende individualisme og subjektivisme i gotikken (1150–1550)

Igennem hele middelalderens skolastik diskuteres forholdet mellem det absolutte gudsbegreb og den gryende individuelle sanselighed. Den kendte teologiske filosof Thomas Aquinas (1225–1275) forener Aristoteles med Platon, og bringer dermed en materiel virkelighedsopfattelse, sanselighed og fornuft ind i Katolicismen (Thomismen blev herefter katolicismens autoritative måde at tro på). Hans ord: ”Gud glæder sig over alle ting, for enhver stemmer overens med hans væsen.”

Forestillingen om en gud, der er helt uafhængig af verden, viger fra forestillingen om en guddommelig magt, der er virksom i alle skabte ting. Denne panteisme (gud er i naturen) bevirker, at naturen rehabiliteres. Naturen er ikke længere en stum, sjælløs materiel verden, som den fremstod i ældre middelalder. Den absolutte opfattelse af gud, der var den udefrakommende drivende kraft, svarede til den tidlige feudalismes aristokratiske verdensanskuelse. Men den må vige for forestillingen om den gud, der er til stede og virksom i alle naturens forseelser.

Denne udvikling afspejler en mere individuel, liberal og borgerlig verden – med fremkomsten af et handelsborgerskab, som ikke mere udelukker muligheden for social opstigning.

Hen over århundrederne diskuteres der heftigt om gud som almenbegreb contra nominalismen som mener,

Bamberggrytteren, ukendt kunstner, ca. 1240. Stenskulptur. Domkirken i Bamberg.

Nadverens tilbedelse og korsfæstelse i kirken, Rogier van der Weyden, ca. 1445 (sengotisk). Midtfelt fra 'Triptykonet med de syv sakramenter'. Tempera på træ, 200 x 97 cm. Nyt er det også, at kunstens nu bliver produceret som selvstændige værker i mesterens værksteder og derefter bliver bragt til kirkerne.

at gudsbegrebet i sig selv er tomt, og at begreberne findes i naturen som den fremtræder for mennesket. Nominalismen optræder som forskellige retninger; den moderate nominalisme og den radikale nominalisme. Kendt er den radikale nominalist William Af Occam (1270–1349), hvor der ligefrem tales om 'Occams Rasekniv', om "at tro og viden helt skal adskilles. At videnskaben udelukkende skal bygge på iagttagelse og logik og at der ikke skal anvendes flere årsager end højst nødvendigt". Han blev indkaldt for paven, og måtte forsvare sig mod forestillinger om vranglære. Man kan sige, at Occam skrev middelalder-tænkningens epilog, og renæssancens toner lyder nu i det fjerne.

Hvad kendetegner så i grove træk den gotiske kunst? Naturalismen træder ind på kunstscenen; ikke som et studie af virkeligheden (det kommer først med renæssancen), men som en individuel iagttagelse. Det individuelle bliver ligeledes beskrevet, og den personlige portrætbeskrivelse dukker op i skulpturer og malerier. Følelser og den subjektive beskrivelse bliver beskrevet, tit i voldsomme psykologiske skildringer.

I arkitekturen i de bymæssige katedralbyggerier betones en voldsom lodret urolig opadstigen (den forsvinder fuldstændigt med renæssancen, hvis arkitektur er horisontal betonet og kommer først igen i nyere tid med modernismen). Den gotiske arkitektur er varieret med et utal af forskellige detaljer, og kan næsten opfattes filmisk, hvor beskueren måtte flytte sig fysisk rundt for at opleve den kunstneriske æstetik optimalt.

Gotikken er historien om det nye opadstigende europæiske borgerskabs kulturkamp og kulturindflydelse overfor den aristokratiske feudalisme. Den kamp afsluttes med borgerskabets sejr i den franske revolution i 1789.

Gotikken er et af de mest spændende kapitler i den europæiske kunst- og kulturhistorie. Man bliver aldrig færdig med den. Det er også historien om det moderne menneskes fremkomst med al dets individualisme og subjektivisme; det starter der!

Per Johan Svendsen